

Medicina d'Occitània

LAURENT JEAN BÉRENGER-FERAUD, ERUDIT PROVENÇAL I CIRURGIÀ DE LA MARINA (1832-1900)

Jacint Corbella i Corbella

Acadèmic numerari.

Laurent Bérenger-Feraud fou cirurgià de la marina des de molt jove, metge personal del príncep Jérôme Napoléon, arribà a ser el cap dels cirurgians de la marina francesa, professor de cirurgia i traumatologia a l'Escola Naval de Tolon i personalitat important dins de l'especialitat, essent reconegut com a membre corresponent de l'Acadèmia Nacional de Medicina de França. En les tasques directives va tenir actituds polèmiques en el cas de la creació d'un cos nou de sanitat, el dels metges de les colònies, a part de la marina. Havia nascut a Saint-Paul-de-Var, a la Provença, el 9 de maig de 1832 i morí a Tolon el 21 de desembre de 1900. La seva obra mèdica escrita és important. També va ser un recopilador, de manera àmplia i erudita de les tradicions i llegendes de la Provença.

OBRA MÈDICA ESCRITA

El conjunt de la seva obra mèdica fou relativament important, en dos vessants. El primer és la tasca com a cirurgià, més aviat **traumatòleg** diríem ara, autor de dos llibres importants en el seu temps: Un «*Traité de l'immobilisation directe des fragments osseus dans les fractures et les resections*», totxo de 750 pàgines, amb moltes figures (cent-dues), editat a París per Delahaye, el 1869. Dos anys més tard, el 1871, també a París i pel mateix editor publica un text en la mateixa línia: «*Traité des fractures non consolidées ou pseudoarthroses*». El tamany del llibre és semblant.

La segona línia correspon a la seva **experiència mèdica a les colònies**, principalment en l'estudi de la febre groga en dues zones geogràfiques: les colònies de les Antilles i el Senegal. De la seva estada africana hi ha en l'aspecte mèdic el següents escrits: «*De la fièvre bilieuse mélanurique du Sénégal*», «*De la fièvre jaune au Sénégal*» i «*Traité clinique des maladies des européens au Sénégal*», aquest en dos volums. Els publica tots a París, també editats per Delahaye, entre els anys 1873 i 1877. Tots són volums més petits que els anteriors, que no arriben a les cinc-centes pàgines. Tornarem a aquest territori en tractar de l'interès de Bérenger-Feraud pels contes populars i les tradicions dels diferents països.

Poc després ve l'etapa de les Antilles, pràcticament l'illa de la Martinica, publicant tres volums paral·lels als anteriors, gairebé calcats en els títols: «*De la fièvre bilieuse inflammatoire aux Antilles*», (1878), «*De la fièvre jaune à la Martinique*» (1878) i «*Traité clinique des maladies des européens aux Antilles (Martinique)*», en dos volums.

Li coneixem, a més a més, altres escrits més puntuals, un de cada vessant. Del traumatològic «*Du pansement des plaies et des ulcères par la ventilation*», publicat el 1871; i «*Leçons cliniques sur les taenias de l'homme*», editat a París, 1888, per Octave Doin, amb 368 pàgines i 50 figures. Igualment un «*Traité clinique de la dysentérie diarrhée et dysenterie aiguës et chroniques*» el 1883, també amb més de set-centes pàgines.

Tot això pel que fa a la pervivència, és a dir els llibres que encara es troben avui en mercat secundari, en llistat de llibres de segona mà a la xarxa. En el recull clàssic de Charles Berger i Henri Rey «*Répertoire bibliographique des médecins et des pharmaciens de la marine française, 1698-1873...*» se citen una seixantena d'articles, publicats en revistes o memòries presentades, amb observacions sobre la seva experiència clínica. Entre tants escrits, que no analitzem en detall, hi ha «*De quelques mesures prophylactiques à opposer sur les navires de l'État à l'encombrement comme cause essentielle du typhus*», (Montpellier, tesi, 1860). Va publicar treballs en diverses revistes, al començament a «*Montpellier médical*», també al «*Bulletin de l'Académie de Médecine*», més sovint a «*Bulletin de thérapeutique*».

La temàtica era relativament variada. N'hi ha bastants sobre la diabetis, alguns relatius a la utilització del pa de gluten, o fins i tot la tintura de iode. També sobre patologia animal, així «*Cas de scorbut chez le gorille*» (1865), un cas de diabetis espontània en un mono; alguns treballs sobre extracció d'agulles al braç o al pit. També té un llibre biogràfic, d'història de la medicina, «*Le baron Hippolyte Larrey*», que fou cap dels serveis mèdics de la marina, publicat el 1899.

Més enllà hi ha estudis, podríem dir-ne, d'antropologia colonial, relatius a la seva estada al Senegal: «*Les peuplades de la Sénégambie: histoire, ethnographie, mœurs et coutumes, légendes...*», editat a París, per E. Leroux, el 1879

Així doncs, resumint la seva activitat com a «publicista mèdic», fou un autor prolífic, autor de textos molt llargs, recollint la seva experiència personal, sigui com a cirurgià general i que s'ha d'enfrontar sovint amb el tractament de ferides i lesions òssies, introduint idees noves. També l'experiència com a metge colonial en les diverses malalties, però centrat més en la febre groga, i algun altre aspecte (paràsits...). Fruit de tot això en va fer molts articles per a revistes científiques, en un moment en que el que aquest vessant estava poc desenvolupat.

LA CARRERA COM A CIRURGIÀ DE LA MARINA

La vida de Bérenger-Féraud com a cirurgià embarcat no va ser excessivament llarga, a 43 anys ja havia tornat a França de manera gairebé definitiva i aleshores va poder progressar en el camp acadèmic i de direcció. Així va poder publicar més fàcilment els seus llibres. Amb visió d'ara pot semblar que va tornar aviat, però cal recordar la gran quantitat de metges i cirurgians de la marina que morien abans d'aquesta edat per les infeccions i parasitacions exòtiques. És aleshores quan és nomenat membre corresponent de l'Acadèmia de Medicina, i passa a ser metge en cap a diverses institucions de la marina, a Lorient, Cherbourg, al nord, i a la fi a Tolon, al sud, el seu país. El 1889 fou nomenat Inspector General i així va aconseguir que es creés una escola principal per a la sanitat de l'armada, amb seu a Bordeus.

El nom de Bérenger-Féraud ha estat recordat al cap dels anys com un dels metges il·lustres de la marina. La promoció de 1998 de l'École de Santé des Armées, de Bordeus, és la «Promotion 1998 - Médecin Général Bérenger-Féraud». Un carrer de Dakar portà el seu nom.

L'ESTUDI DE LES TRADICIONS PROVENÇALS

L'activitat de Bérenger-Féraud no va ser només mèdica. Ja s'ha vist que en algunes activitats a les colònies estudia també aspectes etnogràfics. Aquest vessant d'estudi de la població, de les seves tradicions, d'alguns aspectes històrics el va referir de manera més important al seu país, la Provença. L'interès d'aquests llibres ha fet que alguns d'ells fossin reeditats en temps recents, en impressions facsímils. Va ser membre, tot i que sembla que poc actiu, de

l'Académie du Var, una de les societats d'estudis regionals més antigues i de més prestigi de França.

Una obra prou coneguda són els «*Contes populaires des provençaux de l'antiquité et du moyen âge*» Paris (E. Leroux) 1887

«*Traditions de Provence*» (Lafitte. Reprints. Marseille, 1983)

«*Réminiscences populaires de la Provence*» Chantemerie (Ernest Leroux) 1885

«*Les légendes de la Provence*» 1888

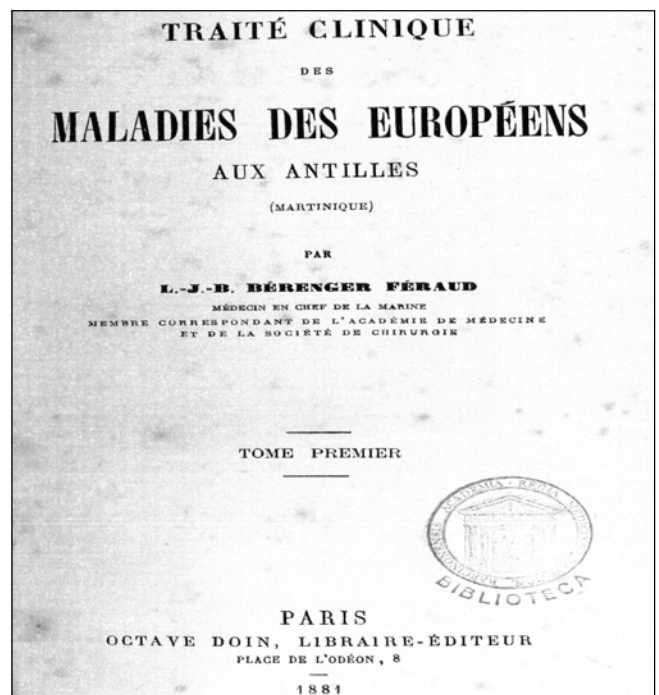
«*Saint-Mandrier, près Toulon. Contribution à l'histoire de la localité et de l'hôpital maritime*» (Ernest Leroux), 1881.

Cal encara recordar l'extensa obra «*Superstitions et survivances étudiées au point de vue de leur origine et de leurs transformations*». Paris (E. Leroux), 1896. S'ha reeditat, en facsímil, en cinc volums, i té un bon mercat actual en la venda a la xarxa. És una obra que és citada per diversos autors, perquè per la seva extensió hi ha matèria àmplia per a molts punts. En part explica tradicions de creences i curacions, fet interessant en la història de la medicina popular.

Tracta sobre una gran quantitat de temes, al llarg de cinc volums, amb aproximadament una dotzena de capítols per volum. Escull un tema i explica primer les credulitats, contes, llegendes, o fets, sobre el tema a la Provença. Després en altres zones de França i en altres països, i al final en treu algunes conclusions. Els temes són molt variats: p.e. els esperits de les aigües, les estàtues trobades miraculosament, les accions per provocar la pluja, aparicions i fantasmes, transports miraculosos, vestigis de les saturnals, festes dels bojos i dels innocents, i molts altres. També hi ha referències mèdiques.

Laurent Jean Bérenger-Féraud (1832-1900)

Portada de l'obra "Traité clinique des maladies des Européens".